

Early Age and Forced Marriages At Childhood

Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Yapılan Evlilikler

Melis Çelebi Erkılıç¹, Birgül Piyal²

Abstract

Child marriage is a type of violation of human rights and is also considered as child neglect and abuse. The fact that child marriages are encountered both in Turkey and all over the world shows that this issue is not a local problem, but a global one. The share of girls in child marriages is higher. Recently, the rate of marriages before the age of 18 has been decreasing, albeit slowly. However, it is still not at the desired level. Much can be said about the reasons for child marriages. Child marriages in underdeveloped and developing countries have reasons such as sociocultural, gender inequality, poverty, low level of education, wars, domestic violence, social pressure and tradition. These causes vary by region and society, and often overlap and reinforce each other. The mental and physical development of girls who get married are adversely affected. Children in the developmental period come under a heavy burden with marriage and the mental health of children is adversely affected. Early marriages also negatively affect physical health, trigger sexually transmitted diseases, increase the risk of maternal and infant mortality by causing early and frequent pregnancies, force individuals to be uneducated and leave them poor. Multidisciplinary studies should be carried out to prevent child marriages. The society should be informed about early and forced marriages at a young age and social awareness should be created. The education level of girls should be increased and their attendance at school should be ensured. Socioeconomic empowerment of families may also prevent children from marrying at an early age. When faced with child marriages, legal actions must be taken. Family, society and the state have important duties in preventing child marriage, which is a multidimensional problem.

Key words: Child marriages, child abuse and neglect, child brides

Özet

Çocuk yaşta yapılan evlilikler insan haklarının ihlalinin bir türü olup aynı zamanda çocuk ihmali ve istismarı olarak kabul edilmektedir. Çocuk yaşta yapılan evliliklere hem Türkiye’de hem de tüm dünyada karşılaşılmaması, bu konunun yerel bir sorun olmadığını, küresel bir sorun olduğunu göstermektedir. Çocuk yaşta yapılan evlilikler içerisinde kız çocuklarının evlendirilmesinin payı daha yüksektir. Son zamanlarda bu evliliklerin oranı yavaş da olsa azalmaktadır. Ancak hala istenen düzeyde değildir. Çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerin nedenleri hakkında pek çok şey söylenebilmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocuklarda görülen evliliklerin nedenleri arasında sosyokültürel faktörler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk, eğitim düzeyi düşüklüğü, savaşlar, toplum baskısı, aile içi şiddet ve gelenekler yer alır. Bu nedenler bölgelere ve topluma göre değişiklik gösterir ve genellikle birbirinin içine geçip birbirini destekler. Erken yaşta evlilik yapan çocukların ruhsal ve bedensel gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Gelişme dönemindeki çocuklar evlilik ile ağır bir yükün altına girmektedir ve çocukların ruh sağlığı olumsuz etkilenmektedir. Çocuk yaşta yapılan evlilikler beden sağlığını da olumsuz olarak etkilemekte, cinsel yolla bulaşan hastalıklara neden olmakta, erken ve sık gebeliklere sebep olarak anne ve bebek sağlığını olumsuz etkilemekte, bireylerin eğitimsiz kalmasına neden olmakta ve yoksul bırakmaktadır. Çocuk evliliklerini önlemek için multidisipliner çalışmalar yapılmalıdır. Toplum çocuk yaşta erken ve zorla yapılan evlilikler hakkında bilgilendirilmeli ve toplumsal farkındalık oluşturulmalıdır. Kız çocuklarının eğitim düzeyi yükseltilmeli ve okula devamlılıkları sağlanmalıdır. Ailelerin sosyoekonomik açıdan güçlendirilmesi de çocukların erken yaşta evlenmesini engelleyebilir. Çocuk evlilikleriyle karşılaşıldığında yasal işlemlerin yapılması gerekmektedir. Çok boyutlu bir sorun olan çocuk evliliklerinin önlenmesinde ailenin, toplumun ve devletin önemli görevleri vardır.

Anahtar kelimeler: Çocuk evlilikleri, çocuk istismarı ve ihmali, çocuk gelinler

Geliş tarihi / Received: 04.04.2022 Kabul tarihi / Accepted: 08.08.2022

¹Ankara Üniversitesi Ankara Tıp Fakültesi / Türkiye

²Ankara Üniversitesi Ankara Tıp Fakültesi / Türkiye

Address for Correspondence / Yazışma Adresi: Melis Çelebi, Ankara Üniversitesi Ankara Tıp Fakültesi, Türkiye
melis.celebi193@gmail.com

Erkilic MC, Piyal B. Early Age and Forced Marriages At Childhood. TJFMPC, 2022;16(3): 632-638

DOI: 10.21763/tjfm.1097766...

Giriş

Çocuk yaşta gerçekleştirilen evlilikler hem dünyada hem de Türkiye’de karşılaşılan bir toplumsal problemdir. Bu evlilikler, insan hakları ihlalinin bir türüdür. Aynı zamanda cinsel, fiziksel ve ekonomik anlamda bir istismar türü olarak kabul edilmektedir. Bu derleme Türkiye’de hala önemli bir sorun olan çocuk yaşta erken ve zorla yapılan evliliklerin güncel veriler kullanarak küresel ölçekte yaygınlığını, nedenlerini, sonuçlarını ve önlemek için gerekli olan müdahaleleri irdelemek amacıyla ele alınmıştır.

Dünya’da Çocuk Evlilikleri

Çocuk Yaşta Evlilik: 'Eşlerden en az birinin 18 yaşından küçük olduğu resmi nikâh ya da dini nikâh ile gerçekleşen evliliklerdir.¹

Erken Evlilik: 'Tarafardan en az birinin 18 yaşından küçük olduğu ya da 18 yaşından büyük olsalar da eşlerin fiziksel, duygusal, cinsel ve psikolojik gelişim düzeyleri ve yaşam seçenekleri hakkında bilgi eksikliği gibi nedenler ile rıza göstermeye hazır olmadığı evliliklerdir.¹

Zorla Evlilik: 'İki kişiden birinin ya da her ikisinin tam ve özgür rızası ile gerçekleşmeyen evliliklerdir.¹ Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin 5.maddesi; erken yaşta zorla evlendirilme ve kadın sünneti gibi uygulamaların tümünün ortadan kaldırılmasına ilişkindir. Dünya genelinde çocuk evliliklerine ilişkin istatistiklerde güncel durumu yansıtmaması nedeniyle, 20-24 yaş grubunda olup, 18 ve 15 yaşından önce evlenen kadınların oranı kullanılır.¹

Küresel ölçekte, 18 yaşından önce gerçekleşen evliliklerin oranı giderek azalmaktadır; 20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenen kadınların oranı 2000 yılında üçte bir iken, 2017 yılında bu oran beşte bir düşerek azalmıştır. Son on yıl içinde bu evlilikleri azaltmaya yönelik çabaların sonucunda 25 milyon kız çocuğunun evlenmesi engellenmiştir. En fazla azalma çocuk yaşta evliliğin sık olarak görüldüğü Güney Asya’da gerçekleşmiştir; 18 yaşından önce evlenmiş kadınların oranı %49’dan %30’a düşmüştür. Ancak bu azalma Latin Amerika, Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde görülmemiştir. Buna göre küresel düzeyde çocuk evlilikleri sıklığı Güney Asya’dan Afrika’ya evrilmiştir. UNICEF’in verilerine göre, çocuk evlilikleri en fazla %37 ile Sahra Altı Afrika’da yaygındır. Bu evlilikleri engellemek için gerekli müdahalelerde bulunulmaz ise 2030 yılına kadar 120 milyondan fazla kız çocuğu çocuk yaşta evlenme riski altındadır.¹ Bu evlilikler, sürdürülebilir kalkınmayı da engelleyen problemlerden biridir.²

Her yıl, doğumların %11’i 15-19 yaş aralığındaki kız çocukları tarafından gerçekleştirilmekte ve 50 bin kız çocuğu gebelik nedeniyle yaşamını kaybetmektedir. Birleşmiş milletler nüfus fonu (UNFPA) verilerine göre gelişmekte olan ülkelerde her yıl 18 yaşın altında 7,3 milyon doğum gerçekleşmektedir. Bu doğumların 2 milyonunu 15 yaşın altındaki kız çocukları yapmaktadır.³ Adolesan doğumlarının yaklaşık %95’i gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşmekte ve bu ülkelerde, 15-19 yaş grubundaki doğumlarının yaklaşık %90’ı evlilik birlikteliği içinde olmaktadır.⁴

Türkiye’de Çocuk Evlilikleri

Türkiye’de resmi nikah ile yapılan evlilikler içinde 16-19 yaş grubunun evliliklerine ilişkin veriler, bu yaş grubundaki evlenme oranlarının zamanla azaldığını göstermektedir. Buna göre, 2010-2019 yılları arasında 16-19 yaşında evlenen kadınların oranı %26’dan %16’ya, erkeklerin oranı ise %3’ten %2 düzeyine inmiştir.⁴ Türkiye Aile Yapısı Araştırması’nın (TAYA) 2016 yılında yayımlanan verilerine göre 18 yaşından önce ilk evliliğini yapmış olanların genel oranı %18’dir. Bu oran kadınlar için %28, erkekler için %6’dır.⁵ Türkiye nüfus ve sağlık araştırması (TNSA) 2018 bulguları ülkemizde çocuk yaşta evliliklerin sorun olmaya devam ettiğini göstermektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre, Türkiye’de 20-24 yaş grubunda olan kadınların %15’i 18 yaşından önce evlenmiş veya birlikte yaşamaktadır.⁶ Demografik veriler kullanılarak 20-24 yaşında olup 18 yaşından önce evlenenlerin değişimi incelendiğinde çocuk evliliklerinin azalma eğiliminin son yıllarda %15 dolaylarında durağanlaştığı görülmektedir.² Son 40 yılda 20-24 yaşında olup 15 yaşından önce evlenenlerin oranı %10’dan %2’ye düşmüştür.⁷

Türkiye’de 18 yaşından önce yapılan evliliklerde azalma ve ilk evlenme yaşlarında yükselme olduğu görülmektedir. Buna göre 2010-2019 yılları arasında ilk evlenme yaşı kadınlarda 23’ten 24’e; erkeklerde 27’den 27,8’e yükselmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2019 verilerine göre 16-19 yaş grubunun tüm evlilikler içindeki oranı hem kadın hem de erkeklerde azalmaktadır.¹

Çocuk evlilikleri ile gönenç düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki vardır; gönenç düzeyinin yükselmesi ile çocuk evliliği oranları azalmaktadır. Gönenç düzeyi düşük hanelerde yaşayan kadınların %36’sı, gönenç düzeyi yüksek hanelerde yaşayanların ise %7’si 18 yaşından önce evlenmişlerdir. TNSA 2018 raporuna göre gönenç düzeyi düşük hanelerde yaşayanlarda çocuk evlilikleri oranları artmaktadır.¹

TNSA 2018 raporuna göre, çocuk evliliklerinin oranı son 10 yılda durağanlaşmıştır, ilk evlenme yaşı artmaktadır ve 15 yaşın altında yapılan evliliklere daha az rastlanmaktadır. Son istatistiklere göre 20-24 yaşında olup 18 yaşından önce evlenenlerin oranı %15 olduğundan dolayı bu konu hala ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Rapora göre 20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenen her on kadından dokuzu daha ileri bir yaşta evlenmiş olmayı tercih edeceğini söylemektedir. Çocuk yaşta evlendirilen her on kadından üçü akrabalarıyla evlenmiştir. Çocuk yaşta evlenen her on kadından ikisinin eşi kendisinden on yaş veya daha fazla büyüktür. Son on yılda çocuk yaştaki evliliklerin özellikle yoksul hanelerde arttığı görülmüştür. Başlık parasıyla evlenme geleneği oranıysa 2008-2018 yılları arasında %24'ten %38'e ulaşarak son dönemlerde belirgin bir artış göstermiştir.⁸

Çocuk yaşta evlenen, eğitim seviyesi düşük kız çocuklarının hayatlarının ilerleyen dönemlerinde çalışma hayatına katılım oranları da düşük olmaktadır. Son 25 yılda 18 yaşından önce evlenen kadınların istihdama katılımı azalmıştır. Araştırmaya göre 1993-2018 yılları arasında çalışan kadınların oranı %25'ten %14'e düşmüştür. Çalışan kadınların da genellikle sosyal güvencesi olmayan işlerde çalıştığı görülmüştür. Son 10 yılda, 20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenen kadınların %25'inin çalışmasına izin verilmediği saptanmıştır.⁸

Çocuk yaşta evlilik yapan kadınların hamilelik, doğum ve doğum sonrası bakımla ilgili yeterli ve doğru bilgisi bulunmamaktadır. Buna göre, çocuk yaşta evlilik yapan 20-24 yaş grubundaki kadınların %79'u aile planlaması hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmadan evlenmektedir. Kadınların %7'sinin gebe kalınacak döneme ilişkin doğru bilgisi yoktur. Çocuk yaşta evlenen kadınların %21'i kontraseptif yöntem kullanmamıştır. Bu kadınların %29'u gebeliği önleyici herhangi bir yönteme nasıl ulaşacağını bilmemektedir. Çocuk yaşta evlenen 20-24 yaş grubundaki kadınların %33'ü ilk doğumlarını 15-17 yaşlarında, %54'ü 18-19 yaşında yapmıştır.⁸

TNSA araştırmaları sırasında 2018 yılında Suriyeli Göçmen Örnekleme ile ayrı bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışma sırasında 1.826 Suriyeli göçmen hane hakkında, 15-49 yaş grubunda 2.216 Suriyeli göçmen kadınla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular Suriyeli göçmen kadınlar arasında daha yüksek oranda çocuk yaşta evlilik boyutu olduğunu yansıtmaktadır. Buna göre, 20-24 yaş grubundaki kadınların 15 yaşından önce evlenme oranı %9,2, 18 yaşından önce evlenme oranı %44,8'dir. Yoksulluk ve toplumsal dışlanma özellikle mülteci ailelerde, çocuk evliliklerinin gerçekleşmesinde etkilidir.⁷

Çocuk Yaşta Yapılan Evliliklerin Nedenleri

Çocuk yaşta yapılan evliliklerin nedenlerine maddi sıkıntılar, eğitim düzeyinin düşük olması, aile içi şiddet, gelenek, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dini inanç örnek verilebilir. Tüm bu nedenler yaşanan bölgeye ve topluma göre değişmektedir.^{9,10} Bu nedenler genellikle birbirinin içine geçerek birbirini destekler.¹ Sosyoekonomik Nedenler: Kızların aile içinde ekonomik yük olarak görülmesi ve bazı bölgelerde kız çocukları evlenirken başlık parası alınması, kız çocuklarının erken evlendirilmesinin ekonomik kazanç sağladığını düşündürmektedir.¹⁰ TAYA verilerine göre başlık parası geleneğinin görülme sıklığı %17,6'dır. Bu oran kentlerde %14, kırsal kesimlerdeyse %24 şeklinde değişmektedir.⁹ Kırsal kesimlerde daha fazla görülmesinin nedeni çocuğun yaşadığı alandan başka bir yaşam alanı hakkında bilgisi olmaması ve erken yaşta yapılan evliliğin normal olarak karşılanmasıdır.¹¹ Kız çocukları bazen ailesi ile yaşadığı maddi zorluklardan ve çocuk yaşta yapmak zorunda olduğu iş yükünden yalnızca evlenerek kurtulabileceğini düşünmektedirler. Bir başka anlatımla, kız çocukları daha rahat ve zengin bir yaşam nedeniyle bu evlilikleri istemektedir. Ekonomik nedenlerden dolayı erken yaşta evlenen kız çocuğu, alınıp satılmakta ve yeni ailesinde de söz sahibi olamamaktadır. Ona verilen görevleri yapmak ve bu duruma katlanmak zorundadır. Bu durum çocuğun ticari sömürsüdür. Ekonomik durumun iyileşmesiyle çocuk evlilikleri de azalmaktadır.¹² Sonuçta ailenin gelir düzeyi, sosyoekonomik olanaklarının kısıtlılığı çocuk yaşta evlilik nedenleri arasındadır.¹⁰ Eğitim Düzeyi: Eğitim düzeyleri düşük olan ailelerde erken evlilikler daha çok görülmektedir. Eğitim düzeyi düşük olan bu ailelerde erkek çocukların evlendirilmeleri askerlik yapmalarına ve asgari düzeyde eğitim almalarına bağlıyken, kız çocukların evlenmeleri için ise eğitimi tamamlamalarına ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu nedenle kız çocukları daha erken yaşta evlendirilmektedir. Erken yaşta evlilik yapmalarından dolayı kız çocuklarının eğitimleri yarım kalmaktadır.¹⁰ TNSA 2008'e göre, kadının eğitim düzeyi evlilik yapılan yaşı önemli ölçüde etkilemektedir. Türkiye'de 15-19 yaş grubunun evlenme oranı okur yazar olmayan gruplarda %7,2, lise ve üzerinde ise %3,9 olarak saptanmıştır.¹² Bu durum tüm dünyada benzer şekildedir. Yani evlilik yaşı ile eğitim düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki vardır.⁹

Aile İçi Şiddet veya Mülkiyet Unsuru: Aile içindeki şiddet kız çocuklarının erken evlilik yapmasına neden olmaktadır. Aile servetinin aile içinde kalması için akrabalar arasında evlilikler yapılması da çocuk

evliliklerine neden olabilmektedir. Bu uygulamalara berdel, beşik kertmesi, levirat, sorarat örnek olarak verilebilir. Berdel 'gelin değiş tokuşu' anlamına gelmektedir. Ailelerin yoksulluk veya başka bir nedenle kızlarını karşılıklı olarak diğer aileye gelin olarak vermesidir. Beşik kertmesi, ailelerin çocuklarını bebekken ilerde evlenmeleri üzerine birbirine söz vermesidir. Levirat, kadının eği öldükten sonra eğinin bekar erkek kardeği ile evlenmesidir. Sorarat ise erkeğin eği öldükten sonra eğinin bekar kız kardeği ile evlenmesidir.¹⁰ Toplumsal Baskı, Gelenek ve Dini İnançlar: Gelenekler ve dini inançları yanlış yorumlamak da çocuk yaşta evlilikleri artırmaktadır. Geleneksel ailelerde, kız çocuğunun kendilerine emanet edildiği ve kızının asil ailesinin eğinin yanı olduğu düşünölmektedir. Aileler; kız çocuklarının erken evlenmesiyle cinsel taciz ve şiddetten korunabileceğine inanmaktadır.¹³ Dini nikah da çocuk yaşta evliliklerin yapılmasına olanak sağlayabilmektedir.¹² Türkiye’de resmi nikahı olmayanların sıklığı %7,7 ve yalnızca dini nikahı olanların sıklığı %7,4’tür. Yalnızca dini nikah olan evlilik sıklığı 15-19 yaş grubunda %30,7 olarak bulunmuştur.¹² Zorunlu göçler de insanların ekonomik ve kültürel değişim yaşamalarına neden olarak çocuk yaştaki evlilikleri arttırmaktadır.¹³

Toplumsal Cinsiyet Eğitsizliği: Ataerkil yapıda olan toplumlarda erkek ve kadın ayrımı daha belirgindir.¹⁴ Namus kavramının yalnızca kız çocuğuna aktarıldığı görölmektedir. Bu duruma örnek olarak kız çocuklarının tecavüze uğraması sonucunda tecavüze uğradığı kişi veya herhangi bir kişiyle evlendirilmeye zorlanması verilebilir.¹¹ Toplumda var olan cinsiyet eğitsizliğinin yarattığı sonuca göre kız çocuklarının çocukken evlenmesi normal karşılanmaktadır.¹⁵ Bazı aileler erken yaşta yapılan evliliklerle erkeğe boyun eğmenin ve yeni aileye uyumun daha kolay sağlanacağına inanmaktadır.¹³ Bazı ailelerin içindeki sosyal yapı, kız çocuğunun hangi yaşta ve kimle evleneceği hakkında karar vermesini engellemektedir. Kırsal kesimlerde, kız çocukları evlilik kararına katılamamaktadır.¹² Çocuk evlilikleri kadının toplum içerisinde var olan eğitsizliğini arttırarak, kadının bir nesne haline gelmesine ve yaşam tercihlerinin kısıtlanmasına sebep olmaktadır. Bu durum ayrıca kadının kendi kariyer olanaklarının da sınırlanarak ve eğine bağımlı bir kimliği olmasına neden olur.¹⁰

Çocuk Evliliklerinin Sonuçları

Erken yaşta evlenen çocukların psikososyal büyüme ve gelişmesi tamamlanmamıştır. Gelişme döneminde olan bir çocuk, evlilik ile ağır bir yükün altına girmektedir. Erken yaşta evlenen çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimi olumsuz etkilenmektedir. Evlilikler depresyon ve intiharları beraberinde getirebilmektedir. Cinsel sağlığıyla ilgili farklı olumsuz sonuçlar yaşanabilmektedir. Erken yaşta cinsel yaşama başlayan ve kontraseptif yöntemler kullanmayan gençlerin büyük çoğunluğu ilk yıl içinde gebelik yaşamaktadır. Evli gençlerin çoğu kısa süre içinde ikinci gebeliği de yaşamaktadır.¹² Erken yaşta yapılan evlilikler fiziksel sağlığı olumsuz olarak etkilemekte, cinsel yolla bulaşan hastalıklara neden olmakta, erken ve sık gebeliklere sebep olarak anne ve bebek sağlığını olumsuz etkilemekte, bireyleri yoksul ve eğitimsiz bırakmakta ve bireylerin ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir.¹⁰ Genç yaştaki kadınlar bu sorunları anlamakta ve anlatmakta zorlanmaktadır. Bunun sonucunda sağlık kuruluşuna geç başvurmakta veya bazen de sağlık kuruluşuna ulaşamamaktadır. Çocuk evlilikleri, çocukları ailelerinden ve arkadaşlarından ayırmakta, ev içi şiddete maruz bırakmakta, sahip oldukları eğitimsel mesleki ve sosyal olanakları olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukluk hakları ellerinden alınan çocukların hayatlarının sonraki dönemleri de olumsuz etkilenmektedir.¹² Bu tür evliliklerde bireylerin elinden seçim hakkı alındığı için bu evlilikler, kız çocuklarının özgürlüklerini sınırlamakta ve köle gibi kullanılmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle çocuk evlilikleri, insan hakları ihlali olup, özellikle cinsel, fiziksel ve ekonomik açıdan çocuk istismarı olarak kabul edilmektedir. Toplumsal açıdan ise, toplumda eğitim düzeyi düşük bireylerin yetişmesine neden olmaktadır.¹⁰ Bu tür evliliklerle yalnızca Türkiye’de değil tüm dünyada karşılaşılmaması, bu konunun yerel bir sorun olmadığını, küresel bir problem olduğunu göstermektedir.¹¹

Çocuk Evliliklerinin Önlenmesi

Çocuk evlilikleri sosyal ve kültürel bir sorundur, önlenmesi de bu kapsamda ele alınmalıdır. Çocukların erişkinlerin küçüğü değil farklı bireyler oldukları için haklarının olduğu kabul edilmelidir. Bu konuda çocuğun en yakınında olan aile ve öğretmenlerin işlevi önemlidir. Okul kurallarının ve uygulamalarının yanında müfredat içinde ve ders kitaplarında çocuk dostu uygulamalara ve çocuk haklarına yer verilmelidir.¹² Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı önlenmeli, kadın erkek eğitliği sağlanmalı ve kadın her konuda güçlendirilmelidir.

Çocuk evliliklerinin normal olarak algılanmasını engellemek için toplumun bu konudaki bilgisi ve farkındalığı artırılmalıdır. Çocuk evliliklerin toplum tarafından normal bir durum olarak düşünölmeleri yasal olarak ihbar

edilmesini engelleyebilir. Toplumda erken yaşta yapılan evlilikler konusunda farkındalık arttırılmalıdır. Toplumda verilen mesajlar doğru ve anlaşılır olmalı, geniş bir kesime ulaşılmalıdır.¹² Konuyla ilgili kamu spotları oluşturulmalıdır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ya da bu konudaki diğer ilgili kurumlar aile ziyareti, seminer, konferans gibi etkinlikler yaparak halk bilgilendirilmelidir.¹⁰ Öğretim kurumlarında özellikle riskli bölgelerde çalışan öğretmenlerin öğrencileri ve ailelerini, çocuk evlilikleri konusunda bilgilendirmek ve izlemek gibi görevleri vardır. Okuldan ayrılan çocukların okulu bırakma nedenleri incelenmelidir. Sağlık çalışanları da çocuk evlilikleri konusunda bilgili olmalı ve konuyu dile getirebilmelidirler. Bu tür evliliklerle karşılaşıldığında yasal işlemler yaptırılmalı ve yasalara uyulmadığı durumlarda yaptırımlar uygulanmalıdır.¹²

Kız çocuklarının eğitim düzeylerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Okullarda yapılan devamsızlıklar izlenmelidir. Çocukların okula zorunlu olarak devamlılığını 12 yıllık kesintisiz eğitim sağlar. Bu sayede çocukların erken yaşta evlenmeleri önlenir.¹²

Ailenin sosyoekonomik düzeyinin yükselmesi çocuk yaşta yapılan evlilikleri önleyebilir. Ailenin sosyoekonomik olarak desteklenmesi aşamasında devletin girişimleri önemlidir. Ailelere iş imkânı sağlamak, ailenin gönenç düzeyini yükselterek ailenin çocuğu okula göndermesini sağlayabilir.¹²

Çocuk gelin tanımı kanunlara göre değişmektedir. Kanunlar arasında bir çelişki vardır. Bu durum erkek çocuklar için de geçerlidir. Medeni Kanun'un uygulanması sıkı şekilde izlenerek ve var olan çelişki giderilerek erken yaşta evlilikler önlenir. Bu durumun bir diğer nedeni de toplumun olaya bakış açısıdır. Kanunlar arasındaki çelişkinin önlenmesi kadar uygulanması ve denetimin sağlanması da önemlidir.¹² Devletin temel sorumlulukları ülkede uygulanan yöntemleri izlemek ve değerlendirmek, gerekli olan durumlarda değişiklikler yapmaktır. Çocuklar ve aileleri yasalar konusunda bilinçlendirilmelidir. Devlet bu konudaki uygulamaları izlerken sivil toplum kuruluşları ve medyayla birlikte çalışmalıdır. Toplumun kültürel ve sosyal olarak farklı her kesimine ulaşmak için her türlü girişim planlanmalı ve sürekliliği sağlanmalıdır.¹²

Çocuk Evliliklerinden Korumaya Yönelik Yasal Düzenlemeler

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. Maddesine göre 'Çocuğa uygulanabilecek kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır'.¹² Bireylerin çocuk denilebilecek yaşta evlendirilmeleri insan hakları ihlalidir. Türk Medeni Kanunu'na göre; 'Erkek veya kadın 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir nedenle 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak buldukça karardan önce ana, baba ya da vasi dinlenir'.¹⁶ Yaş engeli yüzünden resmi nikahla gerçekleşemeyen evlilikler dini nikah ile gerçekleşmekte ve bu durum bir hukuki sorun oluşturmaktadır.¹²

Bir çocuğun erken veya zorla evlendirilmekten korunmasına yönelik işlemler, çocuk koruma hukukunun genel kuralları çerçevesinde yürütülmektedir. Bu durum hakkında bilgisi olan herkesin durumu bildirim yükümlülüğü vardır. Çocuklarla çalışan kamu görevlileri; çocuk yaşta evlendirilme riski olabilecek durumları bilmeli ve bildirim mekanizmasını kullanabilmelidir.²

Erken ve zorla evlendirme eylemleri aynı zamanda suçtur. Eylem özelliğine göre birden fazla suç tipini içerebilir. Cinsel suçlar diğer suçlara kıyasla daha fazla öne çıkmaktadır. Fail, çocukla arasında evlenme yasağı olan bir kişiye eylemin soruşturulması için şikâyete gerek yoktur. Diğer durumlarda bu suçun soruşturulması yalnızca mağdurun şikâyetine bağlıdır.²

Eylemin bazı durumlarının soruşturulması için şikâyete gerek olsa bile, bu eylemi öğrenen kişiler bir suçu öğrendikleri için bildirmekle yükümlüdürler. Türk Ceza Kanunu'na göre suçu bildirmemek suçtur.²

COVID-19 Salgınının Çocuk Evliliklerini Sonlandırma Çabaları Üzerindeki Etkisi

Küresel ölçekte çocuk evliliklerinin oranının son yıllarda azaldığı, son on yılda 25 milyon çocuğun evlenmesinin engellendiği daha önce belirtilmiştir. Ancak COVID-19 salgınıyla bu süreçte aksamalar yaşanmıştır. Bu evlilikleri azaltmaya yönelik çabaların, özellikle birçok ülkede uygulanan sosyal izolasyon önlemleri sonucunda olumsuz etkileneceği öngörülmektedir. Salgından önce bu evlilikleri azaltmak için bir önleme paketi oluşturulmaktaydı. Bu pakette, çocuk evlilikleriyle ilgili sosyal ve kültürel kalıpların ele alınması ve kız çocuklarına sürdürülebilir eğitim verilmesi planlanmaktaydı. Paketin zamanında uygulanmasıyla 2020-2030 yılları arasında bu evliliklerin sayısının yaklaşık 60 milyon azalabileceği öngörülmekteydi. Paketin yalnızca bir yıl geç uygulanması, 7,4 milyon çocuğun evliliğinin engellenememesi anlamına gelmektedir. Salgının planlanan müdahalelerin etkinliğini ve içine aldığı hedef toplumu azaltmasının yanında, tüm dünyada ekonomik sıkıntılara neden olması beklenmektedir. Bunun sonucunda bu evliliklerin sık görüldüğü gelir düzeyi düşük ülkelerdeki yoksulluğun olumsuz etkileneceği varsayılmaktadır.

Yoksulluğun bu evliliklerin en önemli nedenlerinden biri olmasından dolayı olumsuz ekonomik etkilerin savunmasız topluluklardaki bu tip evliliklerin oranlarını artıracakı düşünülmektedir.¹⁷

Sonuç

Çocuk ihmali ve istismarı sosyal politikanın temel konularından biridir. Türkiye’de ve dünyada çocuk ihmali ve istismarı içerisine giren konulardan olan çocuk yaşta zorla yapılan evlilikler çok önemlidir. Bu tür evliliklerin nedenlerine eğitim düzeyinin düşük olması, yoksulluk ve gelenek örnek verilebilir.¹⁰ Genellikle kız çocuklarını etkileyen toplumsal bir sorun olan çocuk evlilikleri aile, okul, sosyal hizmetler, sağlık ve hukuk sistemlerinin çocuğun yüksek yararı ilkesini işletemediği durumlarda ortaya çıkmaktadır.² Türkiye’nin batısından doğusuna gidildikçe çocuk evlilikleri artmaktadır. Bu durum bölgeler arasındaki gelişmişlik farkıyla açıklanmaktadır. Son yıllarda çocuk evlilikleri azalmış olsa da Türkiye için hala önemli bir sorundur.¹⁰

Çocuk yaşta yapılan evlilikler, çocukta, ailede ve toplumda sosyal, psikolojik sorunlara ve sağlık sorunlarına sebep olmaktadır.¹⁰ Çocuğun evliliğe 'anatomik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal hazır olmayışı' sağlık sorunlarına zemin hazırlamaktadır. Bu tür evlilikler çocuğun, annenin ve babanın yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.²

Çocuk evliliklerini önlemek için multidisipliner çalışmalar gereklidir. Öncelikle toplum bu tür evlilikler hakkında bilgilendirilmeli ve toplumda farkındalık oluşturulmalıdır. Kız çocuklarının eğitim düzeyi yükseltilmeli ve okula devamlılıkları sağlanmalıdır. Kız çocuklarının okula devam durumunu izlenmelidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortadan kaldırılmalı ve kadın güçlendirilmelidir. Ailelerin sosyoekonomik açıdan güçlendirilmesi de ailenin gönenç düzeyini artırarak kız çocuklarının erken yaşta evlenmesini engelleyebilir. Çocuk evlilikleriyle karşılaşıldığında yasal işlemlerin yaptırılması gerekmektedir. Yasalara uymama durumunda yaptırımlar uygulanmalıdır. Çok boyutlu bir sorun olan çocuk evliliklerinin önlenmesinde ailenin, toplumun ve devletin önemli görevleri vardır.

Çıkar çatışması

Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Kaynaklar

1. Ergöçmen AB, Keskin F, Kaptanoğlu İ. Türkiye’de Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler, 1993-2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları Veri Analizi. In: Vol Aralık. Nüans Kitapevi; 2020. p.13-17.
2. Köseli A, Çelik K. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Sağlık Riskleri ve Sonuçlarına Çok Sektörlü Yaklaşım Erişim tarihi: 18.12.2021. Erişim: <https://turkey.unfpa.org/en>
3. UNFPA. Dünya Nüfusunun Durumu 2013:Çocuklukta Annelik(İnternet). Erişim Tarihi:21.02.2022. Erişim:<https://www.unfpa.org/press/state-world-population-2013-motherhood-childhood>.
4. Mangiaterra V., Pendse R., McClure K., Rosen J. Adolescent Pregnancy. MPS Notes. 2008;1(1):1-4.
5. T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması (TAYA) 2016.p.38.
6. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü(2019). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.p.49.
7. Ergöçmen AB, Keskin F, Kaptanoğlu İ. Türkiye’de Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler, 1993-2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları Veri Analizi. Vol Aralık. Nüans Kitapevi; 2020. p.27-29.
8. Ergöçmen AB, Keskin F, Kaptanoğlu İ. Türkiye’de Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler, 1993-2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları Veri Analizi. Vol Aralık. Nüans Kitapevi; 2020. p.30-48.
9. Boran P, Gökçay G, Devicioğlu E, ve ErenT. Çocuk gelinler. Marmara Medical Journal, 26, 58-62.
10. Yüksel H, Yüksel M. Çocuk İhmali ve İstismarı Bağlamında Türkiye’de Çocuk Gelinler Gerçeği. Journal of Institute of Social Sciences. 2014;5(2):1-24.
11. Duman N, Coşkun BN. 'Çocuk Yaşta Evlilik' ya da 'Çocuk Gelin' Olgusuna Psikososyal Bir Bakış. Journal of International Scientific Researches. 2019;4(2):268-277. doi:10.21733/ibad.536029
12. Özcebe H, Küçük Biçer B. Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler. Türk Pediatri Arşivi. 2013;48(02):86-93. doi:10.4274/tpa.1907
13. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması(TAYA) 2011.p56-98.

14. Durdu Z, YelboğaY. Türkiye’de Çocuk Gelinler Üzerine Bir Araştırma: Mersin Örneği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(44), 800-807.
15. Can M, Öncül S, Deşdemir A. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun 13/05/2009 Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Raporu:13-17, Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2012.
16. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, Md. 124.T.C. Resmi Gazete(24607,08.12.2001).
17. UNFPA. COVID-19 Salgınının Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddeti, Kadın Sünnetini ve Çocuk Yaşta Evliliği Sona Çabaları İle Aile Planlaması Üzerindeki Etkisi.; 2020. Accessed December 18, 2021. <https://www.unfpa.org/child-marriage#readmore-expand>